

«Μη αναστρέψιμη» η κατάσταση στη Συρία

Πολιτικο-κοινωνική κατάσταση

Το ντόμινο των εξεγέρσεων του αραβικού κόσμου διέρχεται από τη Συρία, όπου ο πρόεδρος Bashar al-Assad δεν φαίνεται να διαθέτει τις απαραίτητες επιλογές για να αντιμετωπίσει την πρόκληση που αντιμετωπίζει η χώρα του. Ουσιαστικά, οι ευκαιρίες χάθηκαν το 2000, όταν ανέλαβε την εξουσία. Αρχικά, ο Bashar υποσχέθηκε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, όμως, το «πακέτο των μεταρρυθμίσεων», γνωστό και ως “Damascus Spring”, δεν εφαρμόστηκε ποτέ, καθώς τα μέλη της παλιάς φρουράς τον πίεσαν και τον οδήγησαν προς περισσότερο αυταρχικές πολιτικές διακυβέρνησης της χώρας.

Το σοσιαλιστικό παναραβικό κόμμα Baath, που ιδρύθηκε το 1947 στη Δαμασκό για να αντιπαρατεθεί στο δυτικό ιμπεριαλισμό, κυβερνά τη χώρα από το 1963. Κοινό σύνθημα των οπαδών του ήταν το «ενότητα, ελευθερία, σοσιαλισμός». Το συριακό Σύνταγμα καθορίζει ότι το Baath αφενός ηγείται και αφετέρου παρέχει στο καθεστώς την απαιτούμενη πολιτική νομιμότητα. Έτσι, στο συριακό Κοινοβούλιο, οι 134 από τις 250 έδρες ανήκουν στο κυβερνών κόμμα Baath, ενώ κανένα κόμμα της αντιπολίτευσης δεν κατέχει περισσότερες από 8 έδρες.

Από την ημέρα που ανέλαβε πρόεδρος της Συρίας, ο Bashar απελευθέρωσε περίπου 700 πολιτικούς κρατούμενους, δίνοντας έτσι ελπίδες για βελτίωση του τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως, στις συριακές φυλακές, υπάρχουν ακόμη περίπου 4.000 ή και περισσότεροι πολιτικοί κρατούμενοι. Το 2009, σύμφωνα με το «Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», η κατάσταση στη χώρα άρχισε να επιδεινώνεται. Ειδικά μετά τις πρόσφατες διαδηλώσεις των αντικαθεστωτικών, ο αριθμός των πολιτικών κρατούμενων αυξήθηκε σημαντικά, αφού οι αρχές συλλαμβάνουν ακόμη και όσους διατηρούν ιστοσελίδες ή blogs με αντικαθεστωτικό περιεχόμενο.

Η εθνοτική σύσταση του συριακού πληθυσμού περιλαμβάνει Άραβες (συντριπτική πλειοψηφία) και Κούρδους (7-8% του συνολικού πληθυσμού). Στο θρησκευτικό επίπεδο, οι Άραβες και Κούρδοι Σουνίτες αποτελούν την πλειοψηφία (περίπου 80%), ενώ υπάρχουν τρεις σιιτικές σέκτες (Αλαουίτες, Δρούζοι και Ισμαηλίτες) αλλά και αρκετές μικρές χριστιανικές αιρέσεις. Η σιιτική σέκτα των Αλαουιτών συνιστά θρησκευτική μειονότητα (περίπου 12% του συνολικού πληθυσμού). Μετά το 1970, ο πατέρας του Bashar, Hafez al-Assad, απέκτησε τον πλήρη έλεγχο του στρατού και των δυνάμεων ασφάλειας, αφού τοποθέτησε σε θέσεις κλειδιά άτομα από την κοινότητα των Αλαουιτών. Αυτοί με τη σειρά τους, μέχρι σήμερα, υποστηρίζουν το καθεστώς, αλλά ταυτόχρονα, ανησυχούν ότι αν το καθεστώς αρχίσει να χάνει την εξουσία, τότε, είναι πολύ πιθανόν να ξεσπάσει μια θρησκευτική σύγκρουση μεταξύ Αλαουιτών και Σουνιτών.

Στη Συρία, εδώ και 48 χρόνια, ισχύει η «κατάσταση έκτακτης ανάγκης», που έχει ως αποτέλεσμα το δημοκρατικό έλλειμμα και τον υψηλό αριθμό πολιτικών κρατούμενων. Επικρατεί κοινωνική ανισότητα, καθώς η χώρα ελέγχεται από το κόμμα Baath, την προνομιούχα τάξη της σιιτικής σέκτας των Αλαουιτών, τους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων και τα στελέχη των δυνάμεων ασφάλειας. Επιπρόσθετα, ο υψηλός δείκτης διαφθοράς (Corruption Perceptions Index 2010 = 2,5), σύμφωνα με την “Transparency International”, κατατάσσει τη χώρα στην 127η θέση μεταξύ 178 χωρών.

Οργή, διαδηλώσεις, συλλήψεις και ανθρώπινες απώλειες

Πριν τις πρόσφατες διαδηλώσεις, η αντιπολίτευση στη χώρα ήταν αδύναμη και ανοργάνωτη. Το 2005, μια ομάδα 274 ακτιβιστών, οπαδών της μεταρρύθμισης, κολουμιστών, Κούρδων, φανατικών Ισλαμιστών και διανοούμενων υπέγραψαν τη «Διακήρυξη της Δαμασκού» (Damascus Declaration), με την οποία ζητούσαν από το καθεστώς «να άρει την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης» και «να επιτραπεί η ελευθερία του λόγου». Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συλληφθούν αρκετά από τα άτομα που συνυπέγραψαν τη διακήρυξη.

Στις αρχές του 2011, ο Bashar δήλωνε ότι η Συρία είναι απρόσβλητη από το ντόμινο των εξεγέρσεων που επεκτεινόταν στη Βόρεια Αφρική και στη Μέση Ανατολή και ανέτρεπαν τα αραβικά καθεστώτα. Από τις 26 Ιανουαρίου, όταν ο Hasan Ali Akleh από την πόλη Al-Hasakah της ανατολικής Συρίας αυτοπυρπολήθηκε ακολουθώντας το παράδειγμα του νεαρού Τυνήσιου Mohamed Bouazizi, η κατάσταση στη χώρα επιδεινώνεται περαιτέρω.

Στις 4 Φεβρουαρίου, προγραμματίστηκε η πρώτη «ημέρα οργής». Όμως, άνδρες των δυνάμεων ασφάλειας με πολιτικά αναπύχθηκαν έξω από το Κοινοβούλιο και η συγκέντρωση δεν πραγματοποιήθηκε. Στις 9 Φεβρουαρίου, το καθεστώς επέτρεψε την ελεύθερη πρόσβαση σε λογοκριμένες ιστοσελίδες, στο facebook και στο youtube. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εντοπισθούν αρκετοί διαφωνούντες bloggers και να συλληφθούν. Μετά από μερικές εβδομάδες (16 Μαρτίου), πραγματοποιείται η πρώτη δυναμική διαμαρτυρία στη Δαμασκό, με αποτέλεσμα να τραυματισθεί ένας διαδηλωτής και να συλληφθούν άλλοι πέντε.

Στις 18 Μαρτίου, πραγματοποιήθηκαν δυναμικές διαδηλώσεις αντικαθεστωτικών στην πόλη Daraa (νοτιο-δυτική Συρία), στην πρωτεύουσα, στην πόλη Baniyas (δυτική Συρία) και στην πόλη Homs (κεντρο-δυτική Συρία). Στη Daraa, οι δυνάμεις ασφάλειας επενέβησαν και κατέστειλαν βίαια τη διαδήλωση. Σύμφωνα με αυτόπτες μάρτυρες, σκοτώθηκαν οι πρώτοι πέντε Σύριοι διαδηλωτές. Από την επόμενη ημέρα, ξεκίνησαν μαζικές διαδηλώσεις σε πολλές συριακές πόλεις και χωριά, με αποτέλεσμα την αύξηση των ανθρώπινων απωλειών.

Στις 29 Μαρτίου, ο Σύριος ηγέτης έκανε δεκτή την παραίτηση της κυβέρνησης. Δύο εβδομάδες αργότερα, σχηματίστηκε η νέα κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον πρώην υπουργό Γεωργίας, Adel Safar. Στις 21 Απριλίου, εκδόθηκε διάταγμα που «άρει την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης», «εγγυάται το δικαίωμα ειρηνικών διαδηλώσεων» και «καταργεί τα δικαστήρια εθνικής ασφάλειας». Όμως, οι αντικαθεστωτικοί παρέμειναν δύσπιστοι για τις πραγματικές προθέσεις του Assad, καθότι τις τελευταίες πέντε εβδομάδες οι ανθρώπινες απώλειες ξεπέρασαν κατά πολύ τους 350 νεκρούς και συνεχώς αυξάνονται. Έτσι, στις 24 Απριλίου, το «Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» ζήτησε από τη διεθνή κοινότητα την άμεση σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και την επιβολή κυρώσεων κατά του συριακού καθεστώτος. [1]

Διεθνής αντίδραση και συρο-αμερικανικές σχέσεις

Σε όλη τη διάρκεια των αιματηρών αντικυβερνητικών διαδηλώσεων, η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας ήταν συνεχής. Σχεδόν σε καθημερινή βάση, ο ΟΗΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ΗΠΑ, πολλές χώρες της Ευρώπης και διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις καταδίκασαν τη βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων και συνιστούσαν αυτοσυγκράτηση.

Στις 27 Μαρτίου, η επικεφαλής του State Department, Hillary Clinton, «απέρριψε το ενδεχόμενο ανάμειξης των ΗΠΑ στη Συρία». Η δήλωση αυτή ήταν αποτέλεσμα των ανησυχιών για περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Αν οι ΗΠΑ άφηναν ανοικτό το ενδεχόμενο επέμβασης στη Συρία (όπως έγινε στην περίπτωση της Λιβύης), τότε, η κλιμάκωση της έντασης θα επεκτεινόταν στις γειτονικές χώρες.

Η Ουάσιγκτον και το Ισραήλ υποστηρίζουν ότι «η Συρία παίζει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της Μέσης Ανατολής», παρότι δεν θεωρείται σημαντική στρατιωτική ή οικονομική δύναμη. Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι το συριακό καθεστώς:

- ✓ Επηρεάζει ως ένα βαθμό τις εξελίξεις στα παλαιστινιακά εδάφη (κυρίως στη Λωρίδα της Γάζας) και την ειρηνευτική διαδικασία για την επίλυση του «παλαιστινιακού προβλήματος».
- ✓ Επηρεάζει την πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό του Λιβάνου, με την υποστήριξη των φιλοσιιτικών πολιτικών δυνάμεων και ιδιαίτερα με την υποστήριξη της Hezbollah.
- ✓ Εξοπλίζει τη στρατιωτική πτέρυγα της Hezbollah, και

- ✓ Έχει συνάψει στρατηγική σχέση με το Ιράν.

Το ενδιαφέρον των Αμερικανών για τη Συρία εστιάζεται κυρίως στις σχέσεις Δαμασκού-Τεχεράνης και στην επιρροή του καθεστώτος Assad στα εσωτερικά του Λιβάνου. Επί προεδρίας του Barack Obama, δεν άλλαξαν και πολλά στις σχέσεις των δύο χωρών, αφού δεν καταβλήθηκαν και ιδιαίτερες προσπάθειες από το State Department. Ίσως, διότι και η ειρηνευτική διαδικασία για το «παλαιστινιακό» έχει σχεδόν παγώσει. Οι μόνες πρωτοβουλίες από αμερικανικής πλευράς είναι οι κατά καιρούς αποστολές Αμερικανών αξιωματούχων στη Συρία, για συνομιλίες σε διάφορα διμερή θέματα, όπως οι επιβληθείσες αμερικανικές κυρώσεις κατά του συριακού καθεστώτος. Οι ΗΠΑ έχουν συμπεριλάβει τη Συρία στον κατάλογο των χωρών που υποστηρίζουν τη διεθνή τρομοκρατία. Για το λόγο αυτό, της επέβαλαν μια σειρά γενικών και ειδικών κυρώσεων, οι οποίες στρέφονται κυρίως κατά του τραπεζικού συστήματος, του τεχνολογικού τομέα, του εμπορικού τομέα και των συριακών αερομεταφορών. Παρόλα αυτά, η στάση του καθεστώτος Assad απέναντι στο Ισραήλ, στο Λίβανο και στις ΗΠΑ δεν έχει αλλάξει. [2]

Το Φεβρουάριο του 2005, οι ΗΠΑ ανακάλεσαν τον πρεσβευτή τους από τη Δαμασκό, λόγω της δολοφονίας του πρώην πρωθυπουργού του Λιβάνου Rafic al-Hariri. [3] Η αμερικανική πρεσβεία στη Δαμασκό επαναλειτούργησε τον Ιανουάριο του 2011, με την τοποθέτηση του διπλωμάτη Robert Stephen Ford.

Το 2009, αρκετοί Αμερικανοί αναλυτές πρότειναν στον Αμερικανό πρόεδρο Obama και στην αμερικανική Γερουσία να υποστηριχθούν επίσημα οι συρο-ισραηλινές συνομιλίες, που ενδεχομένως δεν θα οδηγούσαν μόνο στη βελτίωση των συρο-ισραηλινών σχέσεων, αλλά θα είχαν ως αποτέλεσμα και τη γενικότερη αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της Δαμασκού. Όμως, τόσο οι εξελίξεις στα παλαιστινιακά εδάφη (διεξαγωγή της εκκαθαριστικής επιχείρησης "Cast Lead" των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων κατά της Hamas, στη Λωρίδα της Γάζας), όσο και η διαφαινόμενη απροθυμία του ισραηλινού πρωθυπουργού Benjamin Netanyahu να παραχωρήσει τα Υψώματα του Γκολάν, που κατέλαβε το Ισραήλ το 1967, δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Παρόλα αυτά, οι συνομιλίες Δαμασκού-Τελ Αβίβ για την επίτευξη μιας διμερούς συμφωνίας ειρήνης παραμένουν στη διπλωματική ατζέντα των δύο πλευρών.

Μελλοντικές εξελίξεις και πιθανές επιπτώσεις

Η κατάσταση στη Συρία θεωρείται ως «μη αναστρέψιμη». Ενώ οι εξελίξεις στο εσωτερικό τρέχουν με γρήγορους ρυθμούς, είναι αρκετά πρόωρο να εκτιμηθεί η επόμενη ημέρα. Αν παραμείνει η κατάσταση ως έχει, τότε, οι ανθρωπίνες απώλειες θα πολλαπλασιασθούν.

Μία παράμετρος που πιθανόν θα καθορίσει τις μελλοντικές εξελίξεις είναι η ενότητα του καθεστώτος. Ιδιαίτερα στις τάξεις των υψηλόβαθμων στελεχών του στρατού και των δυνάμεων ασφαλείας, η συνοχή και η σχέση με το καθεστώς δεν θεωρείται διαχρονικά δεδομένη. Μία άλλη παράμετρος είναι η πιθανή αντίδραση της πλειοψηφίας των Σουνιτών Αράβων κατά της προνομιούχας σέκτας των Αλαουιτών. Στην περίπτωση αυτή, η εξέγερση στη Συρία θα λάβει θρησκευτικό χαρακτήρα και υπάρχει κίνδυνος αφενός να σημειωθούν βιαιότερα επεισόδια και αφετέρου να επεκταθούν και σε άλλες αραβικές χώρες, όπου συμβιώνουν Σίιτες και Σουνίτες Μουσουλμάνοι.

Η Άγκυρα ανησυχεί ιδιαίτερα για την κατάσταση στη γειτονική Συρία. Η κουρδική κοινότητα της Συρίας επεκτείνεται στο εσωτερικό της νότιας Τουρκίας και του βορειο-δυτικού Ιράκ. Αν το καθεστώς του Bashar καταρρεύσει, τότε, είναι πιθανόν η συριακή κουρδική κοινότητα να αποκτήσει κάποιου είδους αυτονομία, η οποία θα ενισχύσει σημαντικά τις πανκουρδικές φιλοδοξίες για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Στα τέλη Μαρτίου, ο Τούρκος πρωθυπουργός Recep Tayyip Erdogan συμβούλεψε το Σύριο ηγέτη «να ανταποκριθεί θετικά στα λαϊκά αιτήματα και να προχωρήσει σε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις», ενώ, λίγες ημέρες νωρίτερα, έστειλε το διοικητή της MIT, Hakan Fidan, στη Δαμασκό. [4]

Πάντως, αν η κατάσταση ξεφύγει από τα όρια της Συρίας, τότε η ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου θα απειληθεί από μια γενικευμένη σύρραξη, στην οποία θα εμπλακούν χώρες όπως το Ισραήλ, ο Λίβανος, το Ιράν, οι ΗΠΑ και η Τουρκία.

- [1] Human Rights Watch, *“Syria: World Should Impose Sanctions on Leadership”*, 24 April 2011
- [2] BBC, *“Are US sanctions against Syria working?”*, 17 February 2010
- [3] Στις 14 Φεβρουαρίου του 2005, ο πρώην πρωθυπουργός του Λιβάνου Rafic al-Hariri δολοφονήθηκε μαζί με άλλα 22 άτομα στη Βηρυτό. Έκτοτε, διεξάγονται έρευνες για τη δολοφονία από το «Ειδικό Δικαστήριο του Λιβάνου», το οποίο στις δύο πρώτες εκθέσεις ανέφερε ότι «η κυβέρνηση και οι μυστικές υπηρεσίες της Συρίας ενδέχεται να συνδέονται με τη δολοφονία του Hariri». Η Δαμασκός αντικρούει τις κατηγορίες και τις χαρακτηρίζει ως «αβάσιμες». Λίγους μήνες μετά τη δολοφονία του Hariri (30 Απριλίου 2005), η Δαμασκός αναγκάστηκε να αποσύρει τα στρατεύματά της από το Λίβανο, ενώ, ένα χρόνο αργότερα, διεξήχθη ο Δεύτερος Ισραηλινο-Λιβανικός Πόλεμος.
- [4] Hürriyet, *“Turkey’s Erdoğan urges Syria to go ahead with reforms”*, 28 March 2011

Γιαννακόπουλος Βασίλης
Γεωστρατηγικός Αναλυτής
www.geostrategy.gr
geostrategical@yahoo.gr